

NOVI ŠKOFJELOŠKI MESTNI RED IZ LETA 1747

Mestno ustavo in upravo so določale stare svoboščine, običaji in navade. Leta 1747 pa je prišlo v škofjeloškem mestnem ustroju do globljih sprememb, ki so bile odločilne za mestno upravo do časa, ko je začela policijska država Marije Terezije načrtno urejevati upravo kranjskih mest. Na podlagi virov iz Državnega arhiva LRS nameravam zasledovati, kako je prišlo do te spremembe in kateri so bili vzroki zanjo.

Neposredni povod za reformo so dale volitve mestnega sodnika. Te so se vršile v Škofji Loki po starem običaju vsako leto v cerkvi sv. Jakoba, mestnega patrona, in sicer v nedeljo pred sv. Jurijem. Že v soboto pred to nedeljo so se morali meščani, bodisi da so bivali v mestu ali pa izven njega, pripraviti na volitve sodnika. Na dan volitev so morali priti po opravljeni jutranji maši v mestno cerkev, na kraj volitev. Kdor je izostal, ga je zadel poleg globe še preklíc, kot je bilo od starega v navadi. Postopek volitev se je začel na ta način, da je spremil mestnega sodnika v lepem redu od rotovža v cerkev ves notranji svet, ki je štel 12 meščanov, ter predstojniki občine, ki so bili štirje po številu. Te so morali dan prej obvestiti, naj pridejo zaradi tega na rotovž. V sprevodu je nosil sodnik v roki sodniško palico (žezlo).

Ko so prišli v cerkev, je po opravljeni molitvi prebral mestni pisar imena članov mestnega sveta in ostalih meščanov. Da bi obdržali potrebno poslušnost, je zapisal in zaznamoval one, ki so brez dovoljenja izostali ali pa niso imeli utemeljenega opravičila. Ko je bilo to opravljeno, je poklical mestni sodnik voditelje občine ter jim naročil, naj pazijo, da se ne bi občina, to je korporacija vseh meščanov, ki niso bili udeleženi pri mestni upravi, v cerkvi grdo in nedostojno obnašala. Nato so pristopili k volitvam. Prvi je bil na vrsti mestni svet. Ako je bilo v notranjem svetu zaradi smrti ali pa, ker je izstopil kateri izmed njegovih članov, izpraznjeno mesto, je izbral notranji svet iz zunanjega sveta na izpraznjena mesta nove člane. Enako je napravil tudi zunanji svet, ki je štel 24 članov, če so nastala v njem prazna mesta. Izbral je nove člane iz sposobnih meščanov občine. Ko sta bila tako notranji kot zunanji svet zopet polnoštevilna, je mogla občina po starem običaju in navadah odpoklicati dva člana iz notranjega sveta, ali, kakor so to imenovali, jih »upokojiti«. Ni pa bilo to obvezno in je mogla pustiti notranji svet tak, kot je bil. Enako je imel tudi notranji svet pravico mutacije. Smel je namreč odpoklicati štiri člane zunanjega sveta ter jih nadomestiti z novimi iz meščanske občine. Tako sta bila oba mestna sveta dokončno izpopolnjena. Sledil je odstop že prej omenjenih voditeljev, občina pa je nato glasovala o njihovi zopetni potrditvi, ali pa so na njihova mesta izbrali druge. Imena novoizvo-

ljenih voditeljev občine so javili notranjemu svetu, nakar so mu jih tudi predstavili.

Sledile so volitve sodnika, najvišjega mestnega funkcionarja. Najprej je odstopil dotedanji mestni sodnik in izročil po starem običaju sodniško palico, znak svoje funkcije, občini. Kandidate za novega sodnika je predlagal notranji svet. Poleg dotedanjega mestnega sodnika je izbral še dva člana iz svoje srede ter imena vseh treh sporočil občini, nakar so pristopili k volitvam. Oddane glasove je zapisoval mestni pisar, pri čemer so ga nadzirali voditelji občine. Glasovalno pravico je imel zunanji svet in vsa občina. Kot pomoč pri volitvah so dodelili mestnemu pisarju še dva člana notranjega sveta. Po pravilu bi se morale vršiti volitve mestnega sodnika vsako leto. Bilo pa je v prvi polovici 18. stoletja že v navadi, da so prvo leto sodnika izvolili, naslednje leto pa ga znova potrdili. Tako so opravljali tedaj loški mestni sodniki svojo funkcijo dejansko dve leti. Seveda pa se je dogajalo, da so jih po dveh letih znova izvolili. Ko so bile volitve sodnika zaključene, je obvestil pisar v imenu občine mestni svet, kdo je bil izvoljen. Novega mestnega sodnika so nato spremili vsi meščani iz cerkve na njegov dom.

Na naslednji dan sv. Marka je zjutraj dotedanji sodnik v mestni hiši predal svojemu nasledniku v prisotnosti nekaj članov notranjega sveta in predstojnikov občine sodno palico. Tako je bil novoizvoljeni mestni sodnik tudi slovesno umeščen. Kmalu po izvolitvi so ga morali še predstaviti mestnemu gospodu, gospostvu Loki, da mu je dal freisinški glavar (upravitelj) potrebno potrditev. Ob tej priliki je moral položiti sodnik tudi sodno prisego. Ta potrditev se je vršila v smislu transakcije iz leta 1637.¹

V zvezi z volitvami so se dogajali razni spori. Često je prišlo med mestom in loškim gospostvom do nasprotij glede mestnih svoboščin in pravic, posebno še, ker so trdili loški meščani, da so deželno knežji podložniki.² Nastali pa so spori tudi glede novih sodnikov. Posledica je bila ta, da niso hoteli potrditi loški glavarji (upravitelji) sodnika, ki so ga meščani izvolili in predložili v potrditev. Tako je odbil leta 1606 loški upravitelj, da bi potrdil za sodnika nekega Häberla, meščanom pa je sporočil, da bodo glede tega dokončno odločili v Freisingu. Do tedaj pa sme Häberle samo pogojno opravljati sodniško službo. Meščani pa se s tem niso zadovoljili in so se pritožili pri freisinškem škofu. Loški upravitelj je zagovarjal svoj sklep s tem, da ne more potrditi Häberla iz razloga, ker je neposlušen. Trikrat ga je v raznih zadevah pozval, naj pride na loški grad, vendar se ni nikoli odzval, marveč je celo pisal loškemu upravitelju, da ni noben loški meščan dolžan priti na grad. Ni pa bil po mnenju upravitelja Häberle le neposlušen, marveč je nagovarjal tudi mestnega pisarja in notranji svet k nepokorščini. Z njimi je namreč sklenil za primer, če bi hotel loški upravitelj koga s pravnimi sredstvi prisiliti k poslušnosti, da bodo zvonili v mestu plat zvona ter dvignili, kot je slišal govoriti, celo upor. Loški upravitelj je sodil, da so to dovolj tehtni razlogi, da ni potrdil Häberla, loški meščani pa naj si izvolijo novega sodnika. Pristavil je, da je loški mestni sodnik vedno podložnik freisinškega gospostva, od katerega ima tudi sodno palico.³

Okoli leta 1657 je prišlo zopet do spora glede potrditve mestnega sodnika. Tedaj namreč ni hotel dati potrditve loški upravitelj Wagneregg izvoljenemu sodniku Fruebergerju. Pritožili pa so se meščani glede tega pri deželnem glavarstvu in tudi zmagali.⁴ Kaže, da je nato okoli 80 let mesto bolje shajalo glede potrditve z loškim gospostvom, dokler ni hotel potrditi leta 1738 loški

glavar Rudolf Anton Jožef baron Halden že šestič ponovno izvoljenega sodnika Jožefa Marenika. Poudarek pa ni bil na potrditvi, temveč na sporu, ki je nastal med občino in mestnim svetom ob teh volitvah. Za čas, dokler ne bi loški meščani uredili ta medsebojni spor, je imenoval loški glavar sodnega upravitelja. Mestna občina se je namreč pritožila pri baronu Haldenu, da ne upošteva sodnik in mestni svet njenih starih pravic ter prosila, naj Marenika ne potrdi. Zahtevala je od notranjega sveta, da ji poroča, kako je z mestnim gospodarstvom, ki je bilo v slabem stanju, ter o tem, za kaj so porabili denar iz mestne blagajne. Notranji svet pa je to odklonil. Razen tega je občina še trdila, da ni položil Marenik svojega šestletnega obračuna loškemu glavarju v pregled. Notranji in zunanji svet sta se pritožila proti temu pri deželnem glavarstvu v Ljubljani, češ da potrditev nima zveze z njihovim sporom. Občini pa sta očitala, da je predrzna in hujskaška. Deželno glavarstvo se je strinjalo z utemeljitvijo mestnega sveta in odločilo, da mora loški glavar baron Halden brez odlašanja potrditi novoizvoljenega sodnika Marenika, spor pa naj v redu poravnajo.⁵

Ta nasprotja med občino, ki je obstajala iz nižjih meščanskih slojev, in mestnim svetom, zlasti notranjim, kjer je imela oblast tanko plast najpremožnejših meščanov, so značilna za ta čas kot splošen pojav v naših mestih.⁶ Najpremožnejši meščanski sloj je težil za tem, da pride do popolne oblasti v mestni upravi ter da vzame občini njene stare pravice nadzora in sodelovanja. Osnovna so bila torej socialna nasprotja.

Do spora med mestnimi korporacijami je prišlo znova pri volitvah mestnega sodnika nekaj let zatem. Jožef Kopfer, ki je bil znan kot eden vodilnih članov občine že iz spora ob priliki volitev mestnega sodnika leta 1738,⁷ je uspel, da so ga izbrali najprej v zunanji, nato pa še na mesto odpoklicanega člana v notranji svet. Sedaj je nameraval postati še mestni sodnik. Ni pa prodril in so njegovi nasprotniki trdili, da ni bil nikoli običaj, da bi bil kdo, ki ni bil do tedaj član notranjega sveta, takoj izvoljen za sodnika. Kopfer je nato s svojimi pristaši iz mestne občine odšel iz cerkve na rotovž, kjer so ga ti izbrali za mestnega sodnika. S seboj so odnesli sodno palico in jo imeli nato tudi nekaj časa spravljeno. V cerkvi pa so zunanji svet in ostali meščani izvolili po starem običaju izmed predlaganih kandidatov Janeza Nikolaja Bogataja.

Mesto je imelo sedaj dva sodnika. Na prošnjo obeh strank meščanov je imenovalo kranjsko deželno glavarstvo posebne komisarje, ki so raziskali spor in predlagali, naj bi ustanovili v mestu stalni svet. Kopfer se je pritožil pri naslednji instanci, notranjeavstrijski vladi v Gradcu. Ta je odredila v resoluciji z dne 16. novembra 1743, da nima Kopfer pravice lastiti si sodniškega naslova, v bodoče mu ne smejo nikoli dovoliti, da bi opravljal kakršnokoli mestno službo in končno ga morajo še hudo kaznovati. Skupno s svojimi pristaši je moral povrniti vse nastale pravne stroške. Notranjeavstrijska vlada se je strinjala z deželnoglavarско komisijo, da je potrebno reformirati mestni ustroj, če bi hoteli napraviti konec razprtijam. V Škofji Loki naj zato uredijo stalni mestni svet, s čemer bo odpravljena mutacija. Mestnega sodnika naj volijo odslej za dobo treh let. Med tem časom ne bi bilo nobenih volitev. Meščanska občina naj ne obstaja v bodoče več iz vseh meščanov, marveč le iz 36. Ti naj si izvolijo, kot je bilo doslej v navadi, štiri predstojnike. Tako ni zmagal notranji svet le glede svojega kandidata za sodnika, temveč je dosegel

še mnogo več. Loški glavar je sedaj dokončno potrdil Janeza Nikolaja Bogataja za mestnega sodnika.⁸

Baron Halden je prejel nalog, naj o sklepu notranjeavstrijske vlade obvesti loške meščane. Sklicali je zastopnike obeh mestnih svetov in meščanske občine, ter jim prebral dospelí ukaz. K temu ni nihče ničesar pripomnil, temveč so, kot je poročal glavar, ukaz docela pokorno sprejeli in celo izrazili obžalovanje, da ni bilo že prej take ustave. Po zaslišanju zbranih meščanov je sestavil loški glavar obsežno spomenico, v kateri je razložil svoje stališče glede bodoče škofjeloške mestne uprave ter navedel, kaj bi kazalo razen tega še ukreniti za izboljšanje mestnih zadev vobče. Strinjal se je s težnjami notranjega sveta, bil pa je le toliko nepristranski, da je ugotovil, da vladajo tudi v notranjem svetu nepravilnosti, precejšnja familiarnost glede mestnih financ ter da sedijo v notranjem svetu tudi ljudje, ki jim je skrb za mesto deseta briga.

Baron Halden je odobral ukrep notranjeavstrijske vlade, da je treba odpraviti mutacijo. S tem, da je smela občina meščanov ob času volitev odpoklicati člane notranjega sveta, je po njegovem mnenju pogosto odstranila ljudi, ki so bili sposobni, da bi opravljali službo mestnega sodnika. V svet pa so izvolili namesto njih čisto slabe in nesposobne meščane. Zaradi tega naj bi bili člani notranjega sveta z mirnimi očmi gledali na razne nerednosti in nepravilnosti, ki so se dogajale, češ da so bili v skrbeh, da jim bo vzela občina mesto, ki so ga zavzemali v notranjem svetu, in se ji zato niso upali zameriti. Ni pa se strinjal loški glavar s tem, da bi volili mestnega sodnika odslej na tri leta, češ da bi se moglo zgoditi, da bi sčasoma prišel urad v slabe roke, kar bi dalo povod za nove razprtije. Predlagal je, naj bi menjavali mestnega sodnika kot do tedaj na dve leti. Všeč pa mu je bil sklep, naj skrčijo število članov meščanske občine. S tem pa so odpravili pravico, da so smeli voliti sodnika vsi, ki so imeli meščanske pravice. Teh je bilo tedaj v Škofji Loki okoli 160 do 170 oseb. Dotedanja meščanska občina je imela po njegovem mnenju zelo malo ali pa sploh ni imela pojma o občem blagru. Gledala je le na lastne koristi in povzročala razprtije.

Loški glavar pa je opozoril nadalje v svoji spomenici tudi na nepravilnosti, ki so se dogajale v notranjem svetu. Menil je, da bi bilo potrebno ukazati članom notranjega sveta, da so vedno dolžni udeleževati se sej mestnega sveta. Do tedaj so na primer čisto klicali na seje pri oddaji mestne službe ali odobritvi računov in podobnih primerih le tiste člane sveta, ki so bili prosilcu naklonjeni, ali pa take, ki niso imeli n. pr. v računske zadeve nobenega vpogleda niti niso bili poučeni o stvari. Pogosto se je tudi dogajalo, da so toliko časa počakali z zadevo, da tega ali onega člana sveta, ki bi morda delal prosilcu težave, ni bilo, nato pa so odločili tako, kakor je želela stranka. Nadalje je nemalokrat vabil loški mestni sodnik na seje notranjega sveta le tiste člane, ki so mu bili všeč. Tako so bili sprejeti sklepi mestnega sveta, ki jih niso niti dobro premislili niti niso vsi člani sveta vedeli zanje. V zvezi s sejami je menil baron Halden, da bi bilo potrebno nekaj ukreniti, da ne bi več notranji in zunanji svet zasedala v istem prostoru, zaradi česar je namreč zunanji svet čisto preglasoval notranjega, ker je predčasno izvedel za izid glasovanja v notranjem svetu. Opozoril je na druga kranjska mesta, kjer so imeli posvetovanja obeh svetov ločena. Glede pravic občine je predlagal, naj bi ostalo pri starem običaju. Notranji in zunanji svet sta namreč vpraševala v zadevah, ki so se tikale občine, za njeno stališče in mnenje njene predstoj-

nike. Ti pa so sporočali mestnemu svetu tudi pritožbe občine. Te so nato reševali med seboj, ako pa niso dosegli poravnave, je pripadala nadaljnja obravnava spora loškemu glavarju, na katerega je šel priziv vobče v vseh spornih zadevah. Nadalje je loški glavar predlagal, naj bi izvolili ob volitvah sodnika tudi posebnega sodnega upravitelja. Ta bi nadomeščal sodnika v času njegove odsotnosti ali pa, če bi katera izmed spornih strank imela kaj proti sodnikovim osebi. Do tedaj pa so škofjeloški mestni sodniki, ako so odpotovali, kar sami po svoji volji postavljali sodne upravitelje za čas svoje odsotnosti. Razen tega je menil baron Halden, da bi mu morali sporočiti, kdo je bil postavljen za sodnega upravitelja, ker mu gre pravica potrjevati sodnike.

Ko je tako opisal nepravilnosti v mestni upravi in stavil tudi predloge za njihovo izboljšanje, se je lotil še mestnih financ. Tu so vladale slabe razmere, tako da ni nihče več verjel drugemu, kako je z mestnim gospodarstvom. Mesto je bilo glede kontribucije v precejšnjem zaostanku. Krivdo so pripisovali nemarnemu vodstvu mestnih financ, posebno blagajniku Janezu Jožefu Križaju, ki je pomešal vse mestne račune in napravil velik nered. Številne nepravilnosti so se dogajale celo pri mestni blagajni. Zato je loški glavar menil, naj bi v bodoče hranili blagajno na rotovžu v dobro zaprtem prostoru. Zaklenjena naj bi bila s tremi različnimi ključi. Za varnost mestnega premoženja in za pravilno poslovanje naj bi jamčili trije člani sveta tako, da bi imel vsak po en ključ blagajne. Le ob njihovi navzočnosti bi mogel mestni blagajnik vršiti izplačila. Ob tej priložnosti bi moral shraniti v blagajno tudi prejete račune, da bi jih mogel predložiti ob letnem obračunu. Strogo pa bi morali prepovedati vsa izplačila iz blagajne na račun likofov, ker je šlo to le v škodo meščanov.

Končno je menil baron Halden, da bi morali, če bi hoteli izboljšati škofjeloški mestni pravni red, urediti tudi sprejem med meščane. Nekaj časa se je že dogajalo, da so podeljevali v Škofji Loki meščansko pravico skoraj vsakomur, ki je le zaprosil zanjo. Po drugi strani pa so bili številni mestni prebivalci, ki sploh niso hoteli zaprositi za meščansko pravico, uživali pa so vse ugodnosti kot pravi meščani. Po mnenju loškega glavarja bi morali gledati, da ne bi odsej sprejemali več vsakogar, ki bi za to dal le za nekaj mer vina za likof, kot se je šaljivo izrazil, marveč bi morali izbrati za meščane tiste, ki to zaslužijo zaradi svojih zaslug in se ne bi bilo bati, da bodo povzročali nemire. Nekateri člani mestnega sveta so glavarju celo izjavili, da bi morali kratko malo prisiliti one, ki so sposobni, a niso meščani in uživajo vse meščanske pravice, da sprejmejo meščansko pravo. Tako bodo tudi ti dolžni pomagati mestu. Nadalje je menil loški glavar, da bi morali urediti še višino pristojbine, ki so jo plačevali ob sprejemu med meščane. Ta pristojbina je prav malo prinašala mestni blagajni, ker so večino zapili za likof. Pri nekaterih so pa mestni sodnik in svet, ki so odločali o sprejemu novih meščanov, prekoračili vsako mero in zahtevali toliko, da raje niso zaprosili za vstop med meščane. Baron Halden je zato predlagal, naj bi v bodoče določili višino pristopne pristojbine za meščanske sinove od 10 do 15 gld. deželne veljave, za tujce pa 40. največ 50 gld.⁹

Vse to bi bilo po mnenju loškega glavarja potrebno urediti, če bi hoteli izboljšati mestni ustroj. Njegove predloge je priporočilo deželno glavarstvo¹⁰ ter so jih s prav majhnimi spremembami upoštevali. Na podlagi razsodbe notranjeavstrijske vlade so sestavili nato nov loški mestni red z dne 5. julija 1747. Izdala ga je prav tedaj ustanovljena kranjska kameralna, komer-

cialna in politična reprezentacija v Ljubljani, ker so med tem časom že ukinili notranjeavstrijsko vlado. Število članov notranjega in zunanjega sveta je ostalo isto kot do tedaj, prav tako so dopolnjevali manjkajoče člane mestnih korporacij na način, kot je bil prej v navadi. Člani svetov so postali torej stalni. Nihče ni imel pravice odpoklicati koga izmed njih. To pa ni veljalo v primeru, ako je napravil kaznivo dejanje. Tedaj so ga smeli odpustiti in tudi poklicati na odgovornost. Občina meščanov v Škofji Loki je štela od tedaj torej največ 36 ali pa 40 oseb. Za zgled so vzeli ureditev v Ljubljani, kjer je imela občina le 64 članov, čeprav je bilo meščanov preko 600, a v Škofji Loki jih je smelo biti največ 200. Manjkajoče število svojih članov je nadomeščala občina izmed meščanov. Ostal je stari običaj, da si je ob volitvah sodnika izbrala iz svoje srede štiri predstojnike. Sodnika sta volila le občina in zunanji svet. Ostali meščani so bili od tega odslej izključeni. Še naprej je predlagal notranji svet iz svoje srede tri kandidate za sodnika, od katerih je moral biti eden dotedanji sodnik. Ako se občina iz tehtnih razlogov ne bi strinjala s kandidati, je morala to sporočiti notranjemu svetu, nakar je mogla zahtevati tri nove kandidate. To zahtevo je mogla ponoviti trikrat. Če so pa bili njeni ugovori proti kandidatom nepomembni ali pa so nastali iz postranskih namenov ali zaradi objestnosti občine, tedaj ni bil notranji svet občine dolžan predlagati nobenega več. Če ni hotela občina izvoliti nikogar izmed predlaganih oseb, je smel notranji svet izbrati sodnika sam. Kot so uredili tedaj pri vseh kranjskih deželno knežjih mestih in trgih, so določili tudi za škofjeloškega mestnega sodnika, da traja njegova funkcijska doba tri leta, brez kakršne koli ponovne potrditve. Ugovorov loškega glavarja niso upoštevali, češ da pogostejše spremembe in potrditve vodijo le k potratnim navadam in imajo za cilj druge postranske namene. Ako pa bi se mestni sodnik proti predpisom kaznivo pregrešil, ga je smel tudi med tem časom notranji svet razrešiti njegove funkcije. Pri volilnem ceremonielu dotedanji sodnik ni smel več izročiti sodne palice predstojnikom občine; položiti jo je moral na mizo, kjer so bile volitve. Po končanih volitvah pa so jo po starem običaju izročili izvoljenemu sodniku. Na vsakih 8 ali 14 dni so se morale vršiti odslej po stalnem vrstnem redu seje mestnih svetov. Za člane notranjega sveta je bila udeležba, če so bili v mestu, obvezna. Mestni svet pa je bil sklepčen le, če je bila prisotna polovica njegovih članov. Kolikor se je pa pripetilo kaj takega, o čemer so morali nemudoma sklepati, in ni bilo mogoče odlašati razprave, se je moral mestni svet takoj sestati, ne glede na to, ali je bil ta dan določen za redne seje ali ne. Vse člane notranjega sveta je moral o tem obvestiti mestni sodnik. Zunanji in notranji svet sta morala od tedaj razpravljati ločeno, zunanji svet pa je sporočal svoje sklepe notranjemu. Glede pravic občine so ostali stari običaji še za naprej nespremenjeni. Končno so sprejeli tudi predlog barona Haldena glede posebnega sodnega upravitelja, zaradi skromnih mestnih financ pa novi mestni red loškim meščanom na dopuščal, da bi imeli posebnega blagajnika. Višina pristojbine ob sprejemu med meščane, ki jo je predlagal loški glavar, se je zdela za tako majhno mestece, kot je bila Škofja Loka, pretirana. V bodoče so smeli pobirati od meščanskih sinov ob sprejemu le 6 gld. nemške veljave, od tujcev pa trikrat toliko.¹¹

Z ustanovitvijo stalnega mestnega sveta pa se je pojavil nov problem, koga bi namreč kazalo izbrati v nove mestne korporacije. Kranjsko deželno glavarstvo je naročilo loškemu glavarju, naj se glede tega posvetuje z loškimi meščani. Želelo je, da bi vodili mesto ljudje, ki ne bodo povzročali medsebojnih

zdrah in razprtij. Mestne korporacije so najprej vsaka za sebe predlagale baronu Haldenu, kdo naj bi bil v bodoče njih član, nato pa je sklical loški glavar še njihove zastopnike, da bi zvedel za mnenje vseh korporacij o bodočih članih mestnega sveta in občine. Ker pa ni hotel nihče v prisotnosti ostalih meščanov povedati svojega mnenja o predlaganih osebah, je zaslíhal loški glavar vsakega posebej. Predvsem je pazil na sestavo notranjega sveta, ker je ta v glavnem odločal pri vseh mestnih zadevah. Notranji svet je predlagal za kandidate Janeza Nikolaja Bogataja, Mihaela Černeta, Janeza Jožefa Križaja, Antona Jožefa Bogataja, Janeza Blaža Homana, Jakoba Černeta, Matevža Rossa, Simona Klemenčiča, Jožefa Keyserja, Štefana Gladka, Jakoba Jenka, Janeza Linharta, Pavla Marenika, Jakoba Mayerja in Matevža Demšarja. Bila je to tanka plast najpremožnejših meščanov, ki so obogateli s trgovino, in nekaj cehovskih mojstrov. Med njimi niso bili redki, ki so se bolj zanimali za svojo trgovino kot pa za to, kaj se je dogajalo na rotovžu. Nekateri so imeli zelo malo izobrazbe, niso znali ne brati ne pisati, pa tudi nemščine niso razumeli. Člani notranjega sveta so opravljali namreč tudi različne mestne službe

Loški glavar je bil zelo strog pri izbiri novih članov. Menil je, da morajo biti večji v sodstvu in vodenju gospodarstva, poslušati njegove ukaze, po možnosti morajo znati brati, pisati in razumeti nemščino, imeti morajo primeren odnos do someščanov, biti miroljubni, ne nagnjeni k preprirom, končno tudi vestni, pošteni in delavni. Zato je sodil, da Janez Jožef Križaj, Janez Blaž Homan, Simon Klemenčič, Jožef Keyser, Štefan Gladek, Pavel Marenik in Jakob Mayer ne morejo kandidirati za notranji svet, češ da so njihove lastnosti povsem nasprotno postavljenim zahtevam. Vendar pa bi ti prišli v poštev kot kandidati za zunanji svet, seveda poleg tistih, ki jih je predlagalo mesto, le Križaj in Homan vobče ne bi smela priti v nobeno mestno korporacijo. Izmed kandidatov, ki jih je mesto predlagalo za zunanji svet, pa ne bi mogli po mnenju loškega glavarja upoštevati Jožefa Mohra, ker je bil poznan kot prepirljiv in spletkarski človek, prav tako ne Luka Kopferja, brata Jožefa Kopferja, povzročitelja zadnjih nemirov in razprtij. Pri izbiri članov občine je gledal loški glavar prvenstveno na njene predstojnike. Želel je namreč, da bodo izbrali predvsem miroljubne ljudi. Občina je predlagala poleg Jakoba Klemenčiča in Jerneja Jesenka še Urbana Bezjaka in Sebastijana Klobavsca. Zadnja dva pa bi morali po njegovem mnenju črtati ne le iz seznama voditeljev občine, marveč sploh iz novega meščanskega odbora, ker sta bila pri zadnjih nemirih velika razgrajaja in še druge sta nagovarjala k upornosti.¹²

Po vsem tem je izdelal loški glavar svoj osnutek glede bodočih članov mestnih korporacij.¹³ Ni se oziral na mestno avtonomijo in je predlagal, naj bi tokrat mestnih odbornikov ne volili, marveč bi jih enostavno postavili. Prej bi seveda dotedanji mestni svet razpustili. Od oseb, ki jih je predlagalo mesto za notranji svet, jih je sprejel v svoj seznam le pet. Pri notranjem svetu je pustil dve mesti prosti, ker ni našel primernih meščanov. Na ti dve mesti bi po njegovem mnenju izbrali koga izmed novosprejetih meščanov. Sicer je to nasprotovalo stari mestni ustavi, ki je prepovedovala, da bi postal novosprejeti meščan takoj član notranjega sveta. Toda baron Halden je menil, da je treba ukrepati z izrednimi sredstvi, ker obstajajo v mestu izredne razmere. Po njegovem mnenju je bilo najboljši dokaz za to prav dejstvo, da ni mogel dobiti 13 primernih mož za notranji svet in mestnega sodnika. Svoj predlog je

loški glavar utemeljil tudi s tem, da so tudi v drugih mestih kdaj pa kdaj izbrali v notranji svet meščane, ki so pravkar dobili meščansko pravico. Opozoril je še na primer nekdanjega loškega sodnika Janeza Caparina. Pred izvolitvijo je bil navaden meščan in le mestni pisar. Zaradi sposobnosti pa so ga istočasno izbrali najprej v zunanji, nato v notranji svet ter soglasno še za mestnega sodnika. Nasprotno pa je obsojal loški glavar vse tiste primere, ko so hoteli slabi ljudje priti na ta način do sodniške službe.¹⁴

Tudi ta predlog barona Haldena je leta 1747 sprejela reprezentacija ter mu naročila, naj ga izvede.¹⁵

Glavna rezultata sprememb v mestnem ustroju sta bila torej ureditev stalnega mestnega sveta ter skrčenje števila članov mestne občine. To je bil splošen proces pri vseh kranjskih mestih. V Ljubljani so odpravili mutacijo v notranjem svetu že leta 1628, v zunanjem pa leta 1692.¹⁶ V Kranju imamo stalni mestni svet od leta 1728.¹⁷ Sprememba je še bolj okrepila oblast notranjega sveta, torej najpremožnejših meščanov. Tem je dajala tedanja državna oblast prednost in jih podpirala, želela pa je, naj bi vodili mestne zadeve v redu.

O p o m b e

Kratice pomenijo: Gr. arh. = graščinski arhiv; arh. RK = arhiv reprezentacije in komore; vse uporabljene arhivalije so iz Državnega arhiva LRS. — 1. S. d. (2. polovica 17. ali začetek 18. stoletja), instrukcija za volitev mestnega sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32. — 2. Dne 17. oktobra 1733, prez., spor loških meščanov z loškim glavarjem baronom Haldenom zaradi mestnih pravic in svoboščin; 19. junija 1738, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32; 4. aprila 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 3. Dne 22. septembra 1606, prez., spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32. — 4. Dne 19. junija 1738, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32. — 5. Dne 19. junija 1738, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32. — 6. J. Zontar, Zgodovina mesta Kranja (1939), 209, 226. — 7. Dne 19. junija 1738, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32. — 8. Dne 4. aprila 1746 in 13. decembra 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 9. Dne 4. aprila 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 10. Dne 13. decembra 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 11. Dne 5. julija 1747, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32, in pri loških mestnih zadevah, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 12. Dne 4. aprila in 13. dec. 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 13. Priloga k 4. aprilu 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747 do 1758. Loški glavar je predlagal naslednje meščane za bodočo mestno korporacijo: *notranji svet*: Janez Jakob Bogataj, tedaj mestni sodnik, Jakob Jugovic, Karel Jugovic, Jožef Anton Bogataj, Jožef Feichtinger, Matevž Ross, Matevž Demšar, Janez Linhart, Andrej Luzner, Jakob Jenko in Anton Radovič; *zunanjí svet*: Simon Klemenčič, Jakob Mayer, Janš Jesenko, Jakob Černe, Pavel Marenik, Primož Mervec, Matevž Tratner, Gašper Zerovnik, Matevž Jesenko, Jožef Špek, Jožef Keyser, Tomaž Lostrik, Anton Gaber, Pavel Berčič, Anton Volčič, Simon Gašperšič, Primož Dolinar, Urban Strugar, Georg Pavlehaer, Štefan Gladek, Andrej Kantovič, Jernej Jesenko, Andrej Prešeren in Mihael Kobler; *voditelji občine*: Jakob Klemenčič, Jernej Černe, Anton Guttmann in Jožef Cadež; *mestna občina*: Mihael Kuhler, Mihael Muhre, Luka Fabijan, Primož Knap, Martin Blažič, Matevž Marcina, Jakob Zontar, Matevž Kerlin, Urban Dermota, Valentin Zagar, Jožef Skerpin, Janez Oman, Vid Presel, Janez Ott, Gregor Blaznik, Jakob Homan, Peter Kalan, Gašper Prevodnik, Peter Prosen, Matija Špirlič, Luka Slemenšek, Franc Lašan, Luka Okoren, Matevž Jurič, Georg Gutman, Peter Erjavec, Janez Sinkovec, Mihael Verhovec, Urban Okoren, Matevž Uršič, Gašper Eržen, Andrej Copf, Andrej Maher, Matija Stanovnik, Janez Maligaj in Mihael Hafner.

— 14. Dne 4. aprila in 13. decembra 1746, loške mestne zadeve, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 15. Dne 5. julija 1747, spor loških meščanov z loškim glavarjem glede volitve sodnika, Gr. arh. Škofja Loka, fasc. 32, in pri loških mestnih zadevah, arh. RK, fasc. XLII, Städte und Märkte 1747—1758. — 16. I. Vrhovce, Topografski opis Ljubljane in zgodovina ljubljanskega mestnega zastopa v minulih stoletjih, Letopis Matice Slovenske 1885, 247, 251. — 17. J. Žontar, o. d., 209, 226.

Zusammenfassung

EINE NEUE STADTORDNUNG FÜR ŠKOFJA LOKA AUS DEM JAHRE 1747

Im Jahre 1747 wurden in der Stadtverfassung von Škofja Loka grössere Veränderungen durchgeführt. Den Anlass dazu gaben die bei den Richterwahlen zwischen der bürgerlichen Gemeinde und dem Rate entstandenen Gegensätze. Ihren Ursprung hatten sie in der sozialen Differenzierung. Während die Gemeinde aus den niedrigeren bürgerlichen Schichten zusammengesetzt war, bildete den inneren Rat, welcher die entscheidende Rolle in der Stadtverwaltung spielte, eine dünne Schicht der vermögenden Bürger. Um diese Gegensätze zu beseitigen, hatte im Jahre 1743 die innerösterreichische Regierung für Škofja Loka einen ständigen Stadtrat vorgeschrieben und die Gemeinde auf 36 Bürger beschränkt. Von nun an sollte sie nicht mehr alle Bürger umfassen. Freiherr Halden, der Hauptmann der Herrschaft Škofja Loka, machte noch auf andere Gebrechen in der Stadtverwaltung aufmerksam und gab Vorschläge für ihre Verbesserung. Auf Grund alles dessen hatte die Cameral, Comerzial und Politische Repräsentation in Ljubljana im Jahre 1747 eine neue Stadtordnung für Škofja Loka vorgeschrieben.